

‘Rara avis’ del catalanisme

Gran conversador, home tenaç i tranquil, Maluquer estava especialment orgullós de la seva etapa a l'Hospital Clínic i d'haver impulsat el *Llibre Blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*.

Ornitòleg, bon gestor, secretari del consell executiu al primer govern Pujol i molt discret. Joaquim Maluquer va morir el dia 15 d'agost passat a 80 anys. Amb els seus fills, Elisabeth i Joan, repassem la vida d'un home que va acceptar el protagonisme públic en comptades ocasions, però que va ser pioner en estudis ornitològics i sociològics, i va impulsar dotzenes d'iniciatives.

Joaquim Maluquer i Sostres, nascut a Barcelona el 1930, va ser un pioner i un discretíssim impulsor de centenars d'iniciatives en camps tan diversos com la cultura, la ciència, la política i l'economia dels Països Catalans. Professionalment, ha quedat com un executiu, un gestor eficient que va resoldre els problemes de l'Hospital Clínic de Catalunya en els moments difícils de la transició, que va assumir el paper de secretari del consell executiu de la Generalitat en el primer govern elegit democràticament després del franquisme, el primer govern Pujol, i com a conseller de Catalana de Gas. Però, a més, va ser pioner en els camps de l'ornitologia, l'ecologia, la sociologia i l'economia. Quan només tenia 26 anys va publicar *Els ocells de les terres catalanes* –perquè no li van deixar titular “dels Països Catalans”–; l'any 1963 fa la tesi doctoral de sociologia sobre “L'assimilació dels immigrants a Catalunya”; el mateix any publica *Estructura econòmica de les terres catalanes* (el primer estudi d'aquesta mena); i el 1976 impulsa el *Llibre Blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*. I, discretament, va ser qui més suport va donar a Joan Fuster a Barcelona –dormia a casa seva sempre que hi anava–, va col·laborar amb Joan Coromines en nomenclatura d'ocells; va ser impulsor de la Societat Espanyola d'Ornitologia, de l'ecologista Depana (Defensa del Patrimoni Natural) i va presidir la Institució Catalana d'Història Natural; fou conseller econòmic del bisbat de Barcelona; recuperà les figures de Pere Figuera i Rafael Patxot amb sengles biografies; i conreà l'amistat de Jordi Pujol, Manuel Ortínez, Albert Manent, Pere Duran Farell o Manuel Ibáñez Escofet, entre centenars de noms que formen part de la història de Catalunya del segle XX. Tot això, gràcies a un caràcter discret, afectiu, pausat i lleial, segons que expliquen els seus fills, Joan i Beth.

Joaquim Maluquer procedia d'una burgesia d'arrels terratinents –amb fin-

Joaquim Maluquer, el primer dret a l'esquerra, al primer govern de Jordi Pujol, el 1980. Hi va assumir les funcions de secretari del consell executiu de la Generalitat. Quatre anys després deixà el govern, tot i l'oferta de Pujol d'ocupar una conselleria.

ques a la Noguera— i professions liberals. “De fet —explica Beth Maluquer tot somrient—, eren professionals liberals que es casaven amb pubilles, hereves de terres. Es va produir diverses vegades, aquesta circumstància. Molts dels Maluquer van estudiar a Cervera i després, quan es van traslladar a la capital, a la Universitat de Barcelona. Però es va mantenir sempre el vincle amb les terres de Lleida.” En Joan ho ratifica: “Era un tipus de burgesia que no eren industrials. Els diners de les terres havien servit per a finançar els estudis dels joves, que van ser advocats, polítics i més professions liberals. Però al final les professions liberals pesaven més que no els diners de les finques, és clar.”

La família conservava una finca a Artesa de Segre i una altra entre Vallfogona de Balaguer i Tèrmens. Allà va nàixer l'afecció de Joaquim Maluquer per l'ornitologia, segons Joan, que va heretar aquesta dèria paterna i es va fer biòleg: “El fet de passar l'estiu en un mas de la Noguera, aïllat als quatre vents i lluny del poble, el va marcar. El va marcar perquè allà convivía amb dos cosins, en Josep i, especialment, el gran, en Salvador Maluquer Maluquer

—encara més discret que ell i molt metòdic i endreçat— que el va introduir en el món dels ocells. En una altra finca de la família, que es deia Els Paons Blancs, entre Vallfogona de Balaguer i Tèrmens, hi passava setmanes de l'estiu amb ells, i van començar a fer sortides de camp. Això era abans que hi hagués finques de regadiu i encara hi havia les salades, els aiguamolls i zones estèpiques. Era un verger amb una riquesa extraordinària. Llavors el nivell de coneixements científics sobre el país era nul. Ells anaven amb escopetes d'aire comprimit i mataven els animals per a després classificar-los a partir d'un llibre francès que tenien on es descrivien els ocells, sense fotografies ni dibuixos. Llavors s'entretenien a amidar-ne les ales i més coses per a identificar-los. És clar, no hi havia prismàtics, tampoc. Per tant, anaven buscant ocells i descobrint-los com si haguessin trobat les fonts de l'Orinoco. Això és una experiència molt intensa. A més, el pare d'en Salvador també era naturalista, estimulava tot això i el van marcar molt, aquestes experiències. Quan en Salvador i ell van començar a fer observació seriosament, van anar al Museu de Ciències Naturals a buscar

algú que els orientés. No hi van trobar absolutament ningú. En canvi, hi havia unes col·leccions emmagatzemades que criaven pols. Ells es van dedicar a anar-hi de voluntaris cada matí per a posar ordre, treure'n la pols, endreçar i classificar.”

“Això era a setze anys —destaca Joan Maluquer—. No anaven a la universitat, encara. Allà hi havia dues secretàries que treien la pols de les conques, com encara explica en Salvador. Van passar una temporada llarga fent això, i un dia hi va passar, també buscant algú amb coneixements d'ornitologia, en Frederic Travé, que era un home modern, que treballava a la IBM, un senyoràs. Els va conèixer i va tenir la idea de fer un grup ornitològic. Va anar a Madrid, on es fundava la Societat Espanyola d'Ornitologia. Suposo que, en veure que venien els catalans, tot es va precipitar, però ells s'hi van afegir com a secció catalana. Van constituir aquesta branca catalana de la SEO que després impulsà força l'oncle Salvador. D'aquí li venia la fal·lera pels ocells, al pare.”

El 1956, a 26 anys, Joaquim Maluquer publica dos volums d'*Els ocells de les terres catalanes* amb les espècies

EL TEMPS

Joaquim Maluquer amb Pla, a l'Hotel La Gavina de Segueró, el 1968. A la dreta, davant la casa de Joan Fuster, al carrer de Sant Josep de Sueca. Amb l'escriptor, un bon amic que es quedava a casa seva sempre que pujava a Barcelona, i la dona de Maluquer, Maria Rosa Margalef.

estudiades a les terres de Ponent. Més endavant en féu versions ampliades que es publicaren el 1973, el 1981 i el 1987. “Ell en volia dir *Els ocells dels Països Catalans* –recorda l’Elisabeth–, però la censura no ho va permetre. Aquell any tenia 26 anys. Ens transmetia que, després de la guerra, la vida cultural, associativa i científica... tot se n’havia anat en orris. Hi havia hagut una fuga de cervells important, una mortaldat molt gran i es tenia la sensació que no hi havia res fet. És cert que abans de la guerra Josep Maria de Sagarra havia publicat *Els ocells amics*, però no n’hi havia consciència. La guerra s’ho va endur tot.”

A Joaquim Maluquer el sobtava l’escassa afecció per l’ornitologia. “El pare era un europeu –explica Joan–. Arribava puntual als llocs sempre. No aixecava la veu. Feia cua religiosament i no donava empentes per a entrar primer. Era d’un tarannà reflexiu. I sempre

deia que aquí l’ornitologia era una cosa estranya (ara ja no) i, en canvi, en uns altres països europeus era una afecció molt comuna per a gent normal, no per a científics.”

Diu Elisabeth que el seu pare era “una *rara avis*, però va saber trobar-se amb uns altres i construir coses, tant en el camp científic com en el cultural i el polític”.

L’època universitària. A la universitat, Joaquim Maluquer va coincidir amb Jordi Pujol, Albert Manent i Joan Reventós, entre més, en un grup que liderava Pere Figuera. “En Pere Figuera –explica Joan–, que era una persona per qui el meu pare sentia molta admiració, feia de dinamitzador d’un grup en què hi havia en Pujol, el meu pare, en Reventós... Lògicament, era abans que hi hagués partits polítics i, de fet, el meu pare sempre va tenir un esperit antipartit, com tenia també en Pere Figuera i

com havia tingut en Pujol. Eren més partidaris de fer pinya, buscar punts en comú, sumar i no restar.”

Afegeix que Joaquim Maluquer considerava que “en Figuera era el mestre de tots, Pujol inclòs. Era un home molt fort, físicament i moralment. De fet, la policia l’havia torturat diverses vegades i no havia donat ni un sol nom. Un perfil que no abundava, perquè era un home d’acció, no tan intel·lectual. El seu objectiu era cercar la unitat i dur endavant el catalanisme”.

La seva mort va colpir Joaquim Maluquer, segons Beth: “El meu pare sempre va lamentar que es morís molt jove. Es va morir en un accident de cotxe i el meu pare es va quedar desfet. Tenien molts projectes junts i era un home molt vital i molt optimista. Una d’aquelles figures que t’acompanyen des de la joventut i esperes que sempre seran al teu costat. És dur que, en començar l’edat adulta, desaparegui.”

A l'esquerra, Joaquim Maluquer fent observació d'ocells. Amb la seva dona (primera a la dreta) i Joan Fuster a la Nit dels Premis Octubre.

Des de l'època universitària, Maluquer va mantenir una amistat molt forta amb Pujol. "S'han tractat més o menys –diu Beth–, però tots dos sabien que hi eren i que sempre podien comptar l'un amb l'altre."

De fet, per al seu primer govern, en Pujol el reclamà com a secretari del consell executiu. Però abans Maluquer viatjà a Ginebra per a doctorar-se en sociologia, féu d'assessor de la indústria cotonera i presidí la junta administrativa de l'Hospital Clínic. Paral·lelament, va col·laborar amb mil iniciatives catalanistes. "Tenia –diu la Beth– uns ideals molt clars que li venien de l'etapa universitària i enllaçaven amb la seva tradició familiar: el motor de la seva vida van ser l'amor al país, a la llengua i a la literatura. Uns bons amics seus van ser en Joan Argenté, el poeta de Badalona, i en Joaquim Molas." Joan afegeix que també "va col·laborar amb el *Diccionari Etimològic* d'en Joan Coromines, per qui sentia una gran admiració. I en Coromines per ell també. Hi ha coses divertides perquè en Coromines, al seu *Diccionari*, expressa una mica les seves filies i les seves fòbies. Al pare li tenia estima i alguna entrada diu: 'Tal com deia el meu savi amic Joaquim Maluquer...' Això li feia gràcia, al pare. Podeu trobar expressions d'aquesta mena en algunes entrades d'ocells, sobretot, com ara *baldrित्रा*".

Gràcies a la insistència de Pere Figuera, Maluquer va conèixer el País Valencià i, sobretot, Joan Fuster, de qui es féu amic aviat, fins al punt que la

casa dels Maluquer esdevingué la llar de Fuster a Barcelona.

"Fuster s'instal·lava a la meua habitació –recorda la Beth– i a mi em duïen a l'habitació d'en Joan, que era més petit. Tot i això, recordo que era un esdeveniment, quan venia. Ho passàvem molt bé. Venia de València amb tren, es comprava novel·les policiaques de butxaca i es posava a llegir al llit. Era una alegria, quan venia en Joan, perquè era molt divertit, treia suc de tot, feia broma. Tothom es posava content. La mare, la primera, perquè era simpàtic, seductor, una meravella de persona. I no havies de fer res d'especial: ell es posava sabatilles i pijama i no havies d'estar encarcerat perquè hi hagués un convidat."

"Els pares –explica Joan– eren tots dos superdiscrets, però quan hi havia en Fuster era una voràgine. Era una cosa diferent, divertida. La rutina es trencava i els horaris trontollaven. A la canalla ens agradava molt. Ningú més no venia convidat a casa. Per això ens agradava tant, perquè era una cosa excepcional. Era l'únic que es quedava a dormir, que jo recordi."

L'executiu tranquil. El caràcter de Joaquim Maluquer, els seus coneixements d'economia, de sociologia i d'idiomes el van dur a fer d'assessor de la indústria cotonera catalana. "Era una associació de petits i mitjans empresaris cotoners que s'agrupaven per a defensar els seus interessos. El pare era una persona amb molta capacitat

de relacions, amb una gran capacitat de sintetitzar les idees. Els feia una miqueta d'això que avui en diríem *coacher* o assessor. Parlava molt bé el francès, es defensava en anglès i s'entenia amb diplomàtics i gent de tota mena."

Però la feina que veritablement el va satisfer va ser la que va dur a terme al capdavant de l'Hospital Clínic. Joan explica com hi va fer cap: "En un moment difícil de la transició, havia conegut en Rodolfo Martín Villa perquè havia estat director general d'Indústries Tèxtils i Diverses quan el pare assessorava els petits i mitjans productors tèxtils. L'hospital requeria un director de perfil complex i Martín Villa ho va oferir al pare. De malalt, em va confessar que era una de les feines que li havia donat més satisfaccions, perquè tractava amb persones i problemes reals, tot i que s'hi havia hagut d'enfrontar a problemes laborals complexos. Però se'n va sortir."

Afegeix la Beth que, els darrers mesos de la seva vida, quan la malaltia l'obligava a anar sovint a l'Hospital Clínic, "el feia molt content que fos precisament l'Hospital Clínic i que hagués evolucionat com ha evolucionat".

Després de la seva etapa política, Maluquer va tornar a fer d'executiu a Gas Natural, però era un executiu atípic. "Dic que no semblava un executiu –explica Joan–, perquè deia que a tot arreu on havia treballat tothom en sabia més que ell. En realitat, ell sabia que una bona manera de resoldre els problemes era assegurar tothom a la mateixa

Maluquer i Jordi Pujol en una reunió a la Fundació Antoni Serra i Santamans d'Asepeyo.

taula i fer-los parlar. Deia que sovint la solució aflorava tota sola. La seva manera de dinamitzar equips era donar-los confiança. Era molt eficaç perquè sabia motivar-los.”

A Catalana de Gas hi va anar cridat per Pere Duran Farell, el màxim responsable. “Tot va venir –explica Joan– perquè feia articles d’opinió setmanals al *Correu Català* (un mitjà que també havia estat refundat amb la seva ajuda), tant de societat com d’economia, i a en Pere Duran Farell li van agradar. El va convidar a dinar, es van conèixer i van començar una bona relació. D’aquí va sortir el capítol català del Club de Roma. En això també era visionari i europeïsta. En Duran Farell, en un moment donat, li va oferir una vice-presidència de Catalana de Gas. Ell mai no parlava de la feina a casa. Per tant, no sabíem què feia ben bé. Però em sembla que

s’hi dedicava sobretot a impulsar coses més aviat d’obra social, com la restauració del monestir de Vallbona de les Monges. Això el motivava, s’hi dedicava i en parlava més. Quan Pere Duran Farell va plegar, ell es va acollir a una jubilació anticipada.”

L’etapa política. Entre l’Hospital Clínic i Catalana de Gas, Joaquim Maluquer va ser membre del primer govern Pujol. Però es va situar en un lloc discret i no va voler res més. Hi coincideixen Joan i Beth: “Era qui estava a totes les reunions i preparava els temes que es discutien al consell executiu. Era un element clau.”

“Era –diu Beth– una persona molt política, però creia molt en la política fora de la política. Mai no es va voler afiliar a cap partit. Seguia la lliçó de Pere Figuera de no dividir.”

Joaquim Maluquer, diu el seu fill, “explicava que tenia un despatx que donava a la plaça de Sant Jaume i, quan hi havia algun esdeveniment esportiu o el que sigui que omplia la plaça, la gent hi entrava i hi havia colzades per arribar a la seva finestra. ‘Llavors vaig veure –deia ell– que no tenia cap futur a la política.’”

Era “molt eficient i molt tenaç”, segons Beth, que explica que “quan va morir en Pere Figuera tots els amics van dir que escriuriem un llibre. A ell la feina no li va deixar mai prou temps, però quan es va jubilar s’hi va posar, i tenim un llibre sobre en Pere Figuera amb textos seus i de més autors”.

Això mateix va passar amb Rafael Patxot. “Per a doctorar-se en sociologia –recorda Joan– va rebre una beca de la Fundació Patxot i va arribar a conèixer-lo a Ginebra. Va veure la gran tasca de mecenatge que havia fet en Patxot (que, després de la d’en Cambó, és la més important de Catalunya) i li sabia greu de pensar que hagués estat oblidat pel país. Quan es va jubilar va reprendre el contacte amb la família, que era a Suïssa, i va esmerçar molt de temps a recollir documentació per a publicar una biografia d’en Patxot. Gràcies a ell s’ha recordat qui era.”

Al capdavant, d’allò de què se sentia més orgullós Joaquim Maluquer era de la gestió del Clínic, del *Llibre Blanc de la natura als Països Catalans* i del seu matrimoni: “Estava superorgullós de la seva dona, Maria Rosa Margalef –diu Beth–. Era l’amor de la seva vida. ‘Hem estat un ou de dos rovells’, deia.”

Àlex Milian